

Orta asyrlar taryhyny sarsdyran on waka

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 23 января, 2025

Orta asyrlar taryhyny sarsdyran on waka ORTA ASYRLAR TARYHYNY SARSDYRAN ON WAKA

Biziň döwrümüzde dünýä jemgyýetçiligini sarsdyrýan masgaraçylykly wakalar häli-şindi bolup dur. Öňki döwürlerde-de ýagdaý şundan gowy bolmandyr.

Patyşalardan Papalara, garamaýak halkdan şazadalara çenli kim bolsa bolsun, tapawudy ýok, masgaraçylykly wakalardan öz paýyny alypdyr. Bu elbetde, umuman alanda musulman halklaryň taryhyna däl-de, esasan Ýewropa halklarynyň taryhyna mahsus zat.

Parahorlukdyr zenan eşigine giren erkek jelepler, sensassiýa döreden nika toýlarydyr jogapkärçilige çekilen jesetler...

Aşakda, Orta asyrlaryň Ýewropa taryhyny sarsdyran şolar ýaly wakalaryň onusyny siziň dykgatyňyza ýetirýäris.

• **Kaştan meýlisi**

Orta asyrlaryň iň tanymal Rim papalarynyň biri-de Rodrigo Boržiyadyr. Aleksandr VI diýibem tanalan Boržiya 1492-nji ýylda aradan çykýança papanyň tagtynda oturdyr. Özi ýaly çagalary Çezaro we Lukresiya bilen birlikde atlary birnäçe masgaraçylykly wakada geçýän Boržiya halk tarapyndan ýoluny urduran azgyn we häkimiýeti elinde saklamak üçin her dürli pyssy-pyjurlygy edip biljek haramzada adam hökmünde görülipdir.

Onuň gurnan masgaraçylykly wakalarynyň iň erbedi hem "Kaştan meýlisi" bolsa gerek.

Watikanyň ýokary wezipeli işgärleriniň biri wakany şeýle gürrüň beripdir:

"Çezaro Boržiya Watikanda oturşyk gurnaýar we oturşyga 50 sany jelep çagyrylýar. Gelýän myhmanlaryň önünde ýarym-ýalaňaç tans oýnaýan jelepler iýip-içip bolnandan soň eşiklerini çykarypdyrlar. Stoluň üstündäki şemdanlary ýere zyňyp oýnap başlan jelepler zalyň içindäki kaştanlary hem dumly-duşa zyňypdyr. Yzyndanam şemdanlary dyzalarynyň arasyna gysdyryp emedekläp kaştanlary toplamaga başlapdyrlar. Papanyň we ogullarynyň tomaşa eden bu şagalaňynyň soňunda iň gowy çykyş eden jeleplere ýüpekden tikilen egin-eşik, aýakgap we ş.m zatlar sowgat berlipdir".

- **Abelýar bilen Eloizanyň hak söýgüsi**

Orta asyryň iň meşhur aşyk-magşuklarynyň biri Abelýar bilen Eloiza bolsa gerek.

Pýer Abelýar XI asyryň adybelli akyldarlarynyň biridi, Eloiza Aržanteýl bolsa onuň iň zehinli okuwçysydy. Ogrynça söýüşip başlan bu jübütiň Astrolýab atly çagasy dünýä inýär. Abelýar soňra alymlyk at-abraýyna zyýan ýetmeginden çekinip, gizlinligi saklamak şerti bilen Eloizany nikalaşmaga yrýar. Garaşylmadak pursatda bolup geçen ähli gürrüňleri eşden Eloizanyň dogany hemşerilerini toplaýar we ony gaýdyp aýal-gyzyň ýanyna barmaz ýaly biçýär. Biçilenden soň buthanada monahlyk eden Abelýar bolup geçen bu gynançly wakalardan soň doly takwalyga ýüz uran Eloiza bilen hat alyşmaga başlaýar. Olaryň bile jaýlanandygy çak edilýär.

• **Nelskiý başnýasy wakasy**

Fransiýanyň koroly Filip IV-niň üç gelniniňem ady geçýän "Nelskiý başnýasy wakasy" öz wagtynda gyzgyn seslenme döredipdir.

Patyşanyň gyzy we soňra Angliýanyň koroly Edward II-ä durmuşa çykan Izabellanyň hem goşulan dawasynda Izabella baldyzlaryna peşgeş berilen pully haltalaryň normandiýaly rysarlaryň eline düşendigini kakasyna habar berýär.

Patyşanyň gelinleriniň Nelskiý başnýasynda rysarlar bilen ogrynça zyna gatnaşygynda bolandygy güman edilensoň Filip IV şübhelenilýän rysarlary ele salyp, tä olar ogryn gatnaşyklaryny boýun alýança gynaýar. Biçilenlerinden soňam ölüm jezasyna höküm edilýär. Gelinlerem jogapkärçilikden aman sypmaýar we olaryň ikisi hakykatdanam rysarlar bilen "gezen" bolup çykýar. Iki gelin ömürlük zyndana salynýar. Olaryň biri bir ýyl geçensoň näbelli aradan çykýar, onuň öldürilendigi çak edilýär. Beýlekisi bolsa sekiz ýyllap ýerasty zyndanda oturýar, hernäme-de bolsa soňra ol azatlyga goýberilýär we galan ömrüni takwalyga bagyş edýär. Şeýle-de bolsa, zyndanda oturan ýyllarynda saglygyny ymykly ýitiren gelin birnäçe ýyllap ýatlygy galýar we azap çekip ölýär.

• **Mediçi bankynyň batmagy**

Orta asyrlaryň Italiýasy diýlende, ýada düşýän iň ilkinji zat Mediçi dinastiýasydyr.

XIII-XVII asyrlarda hökmürowanlyk süren Mediçiler XIV asyrda Florensiýada bir bank gurýar. Täze açylan bank geljekki asyryň iň baý bankyna öwrülýär we Ýewropanyň ähli ýerinde şahamçalar açýar. Şeýle-de bolsa edilen bergiler, örç alan korrupsiýa we bankyň dolandyryş işlerindäki kemçilikler sebäpli bankyň baýlygy ýuwaş-ýuwaşdan dargamaga başlaýar. Bank uçurymyň gyrasyna gelýär, hatda Mediçiler Fiorentinanyň Döwlet gaznasyndan we durmuşa çykmaly gyzlaryň bukjasyna diýip ýygnalan pullaryň fondundan öz hasabyna pul geçirýär. 1494-nji ýylda Fransiýanyň koroly Karl VII Mediçileriň bellisini edýär we Italiýany basyp alýar. Mediçi bankynyň jürüni diken patyşa "Garamañlaý Pýerro" ady bilen ýatlanýan Pýerro Mediçini Florensiýadan sürgüne iberýär.

• Ot alan adamlaryň şagalaňy

Karl VI heniz 12 ýaşyndaka 1380-nji ýylda Fransiýanyň koroly bolupdyr. Tagta çykan ýyly birnäçe psihologiki we ruhy näsaglyklary başdan geçirmäge başlan Karl özüniň çüýşden ýasalandygyna ynanydyr.

1393-nji ýylyň 28-nji ýanwarynda korolyň aýaly kömekçileriniň biri durmuşa çykaranda maskaly karnawal gurapdyr. Şagalaňda korol we onuň egindeşleri bolan birnäçe aristokrat "wagşy adam" konseptini berýän maskalary we ýüpek penjekleri geýip tans etmäge başlaýar. Meýlis gyzyşyp ýetjek derejesine ýetende Karlyň dogany we Orlandonyň gersogy Luis III mazaly serhoş bolýar we myhmanlaryň oturan zalyna başly-barat ýanýan fakelleri getirýär. Fakelleri oýlanşyksyz daş-töwerege galgadýan Luis tansçylaryň biriniň eşiğine ot düşürýär. Ot tutaşyp çaltlyk bilen beýleki tansçylara-da geçýär. Korol we onuň ýaşajyk aýaly üstüne galyň eşik atylyp halas edilýär we ýangyn söndürilýär. Başagaýlykda bir adam şeraply çelege düşýär, ody söndürjek bolubam birnäçe adam ýaralanýar. Dört adam bolsa diriligine ýanyp ölýär. Bu masgaraçylykly tragiki wakanyň gürrüňi Parižiň köçelerine ýaýraýar we halk köpçüligi fransuz sudlaryny günäkärlere garşy hiç zat etmezlikde aýyplaýar. Halkyň köpçülikleýin çykyşlary zorluk bilen basyp

ýatyrylýar. Korol Karl maşgalasy bilen bile bolup geçen işler üçin puşman edýändiklerini aýdyp, halkdan ötünç sorayar.

- **Erkek jelep – Jon Raýkener**

1395-nji ýylda Londonyň gullukçylary tarapyndan Jon Raýkener atly bir adam aýal eşigine girip jelepçilik etmekde aýyplanyp ele salynýar. Derňew resmimanalarynyň habar bermegine görä Jonyň köpsanly müşderisi bar eken. Raýkeneriň birnäçe ruhany aýal-gyz we maşgalaly ýa sallah tapawudy ýok, köpsanly erkek we aýal bilen jynsy gatnaşyk saklandygy ýüze çykýar.

Raýkener ilkinji nobatda ruhany erkekler bilen köp jynsy gatnaşykda bolandygyny, sebäbi olaryň has köp pul berýändigini düşündirişinde görkezipdir. Hatda ol bir erkek ruhanynyň özüne ýüzük sowgat berendigini hem aýdypdyr.

- **Benedikt IX-niň Rim papalygyny satlyga çykaryşy**

Benedikt IX 1032-nji ýylda heniz 20 ýaşyndaka Rim papasynyň tagtyna oturýar. Benediktiň mirasdüşerleriniň biri ol barada: "Heleýbaz, ganhor we agza alyp bolmajak derejede birnäçe erbet işleri ediji azgyn. Papalygyna garamazdan, şular ýaly derejede ýigrenji, haramzada, bileni-biteni nejislik bolan biri hakynda oýlananynda, inim düýrükýär" diýip ýazypdyr.

Onuň papa tagtynda oturan iň täsin wakasy 1045-nji ýylda bolup geçipdir. Benediktiň çokundyran atasy oňa papa tagtyndan el çekmegi üçin para hödürleýär. Benedikt hödürlenlen puldan ýüz öwürmeýär. Berlen puly jantaýyna uran Benedikt bir ýyl geçensoň eden işine puşman edip gaýtadan papa tagtyna oturmak maksady bilen Rime gelýär. Bolup geçen wakalary nemes imperatory eşidýär. Italiýa gelen imperator papa tagtyny olaryň ikisindenem, ýagny Benediktdenem, para berip tagtda oturan kezzapdanam halas edýär.

- **Filip Awgust bilen Daniýanyň şazada zenany Ingeborguň şowsuz nikasy**

1193-nji ýylda Fransiýanyň koroly Filip Awgust II Daniýanyň şazada zenany Ingeborg bilen nikalaşýar. Toý gününüň ertesi Filip Ingeborg bilan aýrylyşmak isleýär. Ingeborg fransuz sudunyň karary bilen 20 ýyllyk gala tussaglygyna höküm edilýär. Waka tutuş Ýewropa ýaýraýar. Rim papasy Filipi aýaly bilen ýaraşmasa aforoz etmek bilen ("dinden çykan kapyr" diýip yglan etmek) gorkuzýar. 1213-nji ýyla çenli Filip syýasy sebäpleri tutaryk edinip, Ingeborgyň erkinlige goýberilmegine we oňa şazada aýal hökmünde garalmagyna razylyk bermändir.

• **Iňlis parlamentiniň eden parahorlugy**

Korol Eduard III-niň hökümdarlygynyň soňky ýyllarynda hökümetiň esasy adamlarynyň parahorluk edendigi ýüze çykýar. Parahorluk bilen aýyplananlaryň arasynda William Latimer, korolyň kömekçisi, Riçard Lýons we Darfan sakçysy ýaly adamlaram bolupdyr. Parahorluk, hökümetiň fondlaryny öz jübiňe urmak, maliýe boşlaňlygyny peýdalanyp ýokary göterimli kreditleri baglaşmak ýaly birgiden korrupsiýa hereketleriniň edilendigi ýüze çykýar. Aýyplanýan kişilerden başga-da bu jenaýatçylykly işleriň işinde korolyň oýnaşy Elis Perrersiň hem barlygy belli bolýar. Perrers özüne berlen mülkleri we dürli görnüşli gymmatbahaly sowgatlary koroly aldap, ony haýyş edilen bähbitlere tarap ugrukdyrandygy üçin alypdyr diýip aýyplanýar.

1376-njy ýylda iňlis parlamenti dawany üns merkezine alýar. Latimer we Lýons zyndana salynýar. Elis Perrers Angliýadan çykarylyp sürgüne ugradylýar we onuň elinden para alan ähli mülk ýerleri alynýar. Ýöne parlament korrupsiýa depderini sözüň doly manysynda ýapmaýar. Derňew işleriniň dowam eden ýyllarynda soraga çekilen adamlaryň gaýtadan wezipä gelmegine

idin berilýär. Bu idiniň netijesi bolsa 1381-nji ýylda daýhanlaryň gozgalaňyny döredýär. Gozgalaňa maddy taýdan kömek eden Riçard Lýonsyň kellesi bolsa London ploşadynda jellat paltasynyň aşagyna girýär.

• **Jeset sinody**

IX-X asyrlarda Rim papalygynda tagt ugrundaky dawalar we kiçeňräk çaknyşyklar ýüze çykyp ugraýar. 897-nji ýylda ýüze çykan bir täsin waka bu çaknyşyklaryň gelip ýeten derejesini görkezýär.

Rim papasy Stiwen VI özünden öň tagtda oturyp 897-nji ýylda aradan çykan papa Formozyň jesedini mazaryndan çykaryp jogapkärçilige çekýär. Stiwen VI mazardan çykarylyp tagta söýäp goýulan jesediň garşysyna geçip onuň garşysyna ýöňkelyän jenaýatlary sarnap başlaýar. Garaşylşy ýaly Formozyň dilsiz-agyzsyz jesedi günäkär hasaplanyp, jeza hökmünde eşikleri çykarylýar, üç barmagy kesilýär we bedeniniň çüýremän galan bölekleri Tiber derýasyna zyňylýar.

Öňki papa garşy eden bu terbiýesizligi sebäpli halkyň nägileligine uçran we jogapkärçilige çekilen Stiwen VI tussag astyna alnyp zyndana salynýar we şol ýerde hem bogulyp öldürilýär.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy.

@ Kitapçylar. Geň-taňsy wakalar